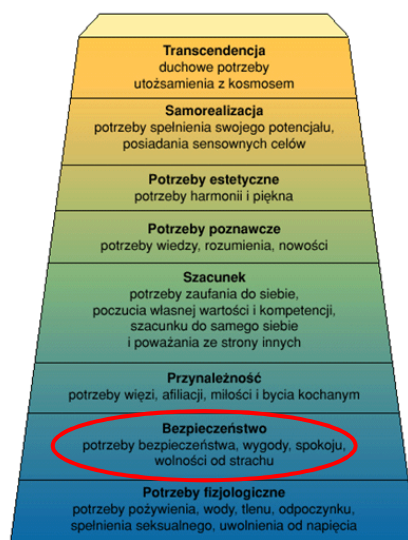

percepcja przestrzeni 12

percepcja przestrzeni bezpiecznej

Katedra Projektowania Środowiskowego
dr Anna Awtuch

Hierarchia potrzeb wg Maslow'a

Zimbardo P. „Psychologia i życie”

zachowanie wobec zagrożenia

W sytuacji zagrożenia ludzie świadomie podejmują:

- **działania adaptacyjne i zaradcze** oraz
- uruchamiają **mechanizmy adaptacyjne i obronne**.

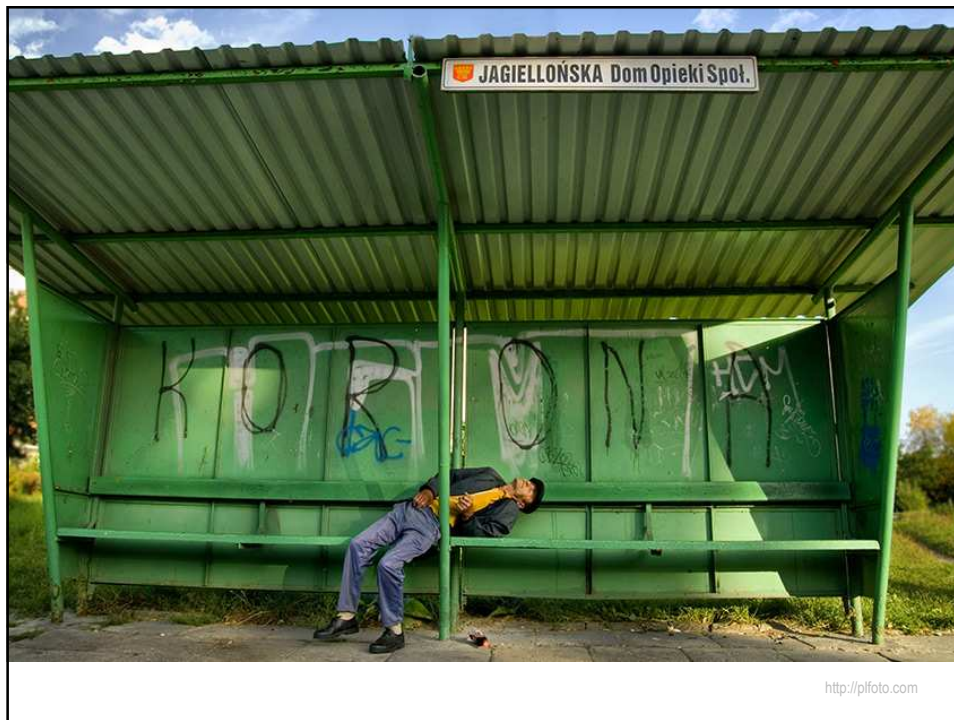
>> Skłonności ludzi do interpretowania spostrzeganej sytuacji niezgodnie z logiką, prawdopodobieństwem oraz innymi warunkami racjonalności; Przekonanie, że montaż antywłamaniowych utrudnień ochroni nasz majątek jest wysokie dopóki ktoś się jednak nie włamie lub nie wybuchnie pożar.

Nasilenie różnorodnych zagrożeń występujących w środowisku powoduje, że zazwyczaj analizujemy je posługując się takimi terminami, jak poziom zagrożenia, poziom ryzyka, ekspozycja na zagrożenie lub ryzyko.

bezpieczeństwo a poczucie bezpieczeństwa

Poczucie bezpieczeństwa jest subiektywną i pozytywną oceną własnej sytuacji w określonych warunkach.

- ludzie potrafią określić to, że jakiś obszar jest bezpieczny nie tylko poprzez eliminację wskaźników zagrożeń, a także poprzez wskazanie elementów środowiska, które determinują **stopień bezpieczeństwa** > szczególnie kobiety, osoby starsze
- Badania W. Whyte'a prowadzone w Nowym Yorku wykazały, że jeśli kobiety przestawały używać określonych miejsc w mieście, oznaczało to prawie z całą pewnością, że coś jest z tymi miejscami nie w porządku

percepcja przestrzeni > percepcja zjawisk

'Teoria wybitej szyby' (broken window theory)

- W serii 6 eksperymentów Kees Keizer, prof. Siegwart Lindenberg i dr Linda Steg wykazali, że **stopień obowiązywania norm zmienia się w zależności od środowiska i jego zorganizowania**. Współgra to z socjologiczną teorią "ramowania" celów, która zakłada, że ludzie są mniej skłonni przestrzegać zasad, jeśli otoczenie wskazuje, że można je łamać i inni to robią.
- Podczas pierwszego eksperymentu akademicy porównali zachowanie badanych w dwóch alejkach. Ściany jednej były pokryte graffiti, a drugiej idealnie czyste. W każdym przypadku ustawiono znak "Zakaz malowania". Gdy pewnego popołudnia na rączkach zaparkowanych rowerów zawieszono foldery reklamowe, w uliczce pokrytej rysunkami aż 69% cyklistów rzuciło gazetki na ziemię. Dla odmiany w zadbanym zaułku podobnie postąpiło tylko 33% rowerzystów.

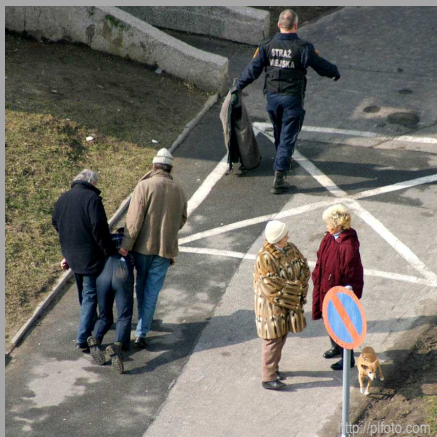

<http://pfoto.com>

bezpieczeństwo

„Na brak zagrożeń jest w polszczyźnie tylko jedno słowo — bezpieczeństwo. Język angielski ma na bezpieczeństwo dwa słowa: *security* i *safety*. *Security* dotyczy relacji społecznych — tego, co się w Polsce nazywa bezpieczeństwem socjalnym - jak stałość zarobków, wolność od biedy, dach nad głową, nadzieja na spokojną starość. A *safety* dotyczy głównie integralności cielesnej — pewności, że mnie nie otrują jedzeniem albo wodą z kranu, że mnie nie okradną albo nie napadną, że mnie nie zastrzelą, że nie porwą mi dzieci, że nie wysadzą w powietrze... W tę stronę współczesne państwo coraz częściej kieruje uwagę swych obywateli. Nie mogąc obiecać obywatelom *security* i społeczeństwa, w którym poczują się *secure*, władza coraz więcej mówi o zagrożeniu *safety*. (...) Im mniej *security*, tym więcej podniecenia i szumu wokół *safety*. (...) ludzie pozbawiani *security* łatwiej godzą się na ograniczenia tłumaczone potrzebą ochrony ich *safety*.”

(Z. Bauman „XXI Wiek kłamstwa...”)

czy architektura wspomaga budowanie poczucia bezpieczeństwa?

podejścia do zapobiegania przestępczości

- **dyspozycyjne** podejście (*dispositional*) – usunięcie i zredukowanie motywacji jednostek do popełnienia przestępstwa poprzez wychowanie, sankcje i kary, oraz /lub rozwój społeczny i ekonomiczny
- **sytuacyjne** podejście – gdzie uwaga kierowana jest na moment, kiedy już przestępca podejmie decyzję o popełnieniu czynu, zaś pewne techniki czynią popełnienie tego przestępstwa w konkretnym miejscu trudniejszym

przestępczość - podejście sytuacyjne

Podejście sytuacyjne koncentruje uwagę na okazji/sposobności wystąpienia przestępstwa
>> manipulacja fizycznymi, społecznymi i psychologicznymi uwarunkowaniami przestępstw w oparciu o 4 strategie:

- zwiększenie domniemanego wysiłku, jaki musi zostać włożony w akt przestępczy
- zwiększenie spodziewanego ryzyka popełnienia przestępstwa
- zmniejszenie nagrody (zysków) z jego popełnienia
- usunięcie pretekstów do popełnienia wykroczenia czy przestępstwa.

(Clarke 1997, za: Carmona, *Public places – urban spaces*)

defensible space – przestrzeń broniona

Zgodnie z teorią sytuacyjną osoba popełnia przestępstwo bądź je planuje na skutek przypadkowego znalezienia się w sytuacji, którą ocenia jako bezpieczną; ryzyko przestępstwa maleje, gdy ryzyko zauważenia i złapania przestępcy jest duże, a więc gdy może się dostać do danego miejsca i opuścić je tylko w punktach, które ułatwiają rozpoznanie osoby jako obcej.

Podstawą teorii sposobności, gdzie za główny środek przeciwdziałania przestępczości uznaje się warunki środowiska przestrzenno-fizycznego, wyznaczone przez sposób zaprojektowania architektonicznego – była koncepcja przestrzeni bronionej (*defensible space*).

Pojęcia tego użył po raz pierwszy O. Newman (1972) na oznaczenie **terytorium zagrożonego przestępczością i wandalizmem**, co do którego potencjalny przestępca ma określone intencje oraz wyobrażenia. Jeżeli włamywacz widzi nieformalny nadzór nad mieszkaniem, budynkiem, to tym samym widzi znaki terytorialne (tzw. markery).

defensible space – przestrzeń broniona

Charakterystyczne cechy przestrzeni bronionej, jakie wymienia Newman:

1. **terytorialność manifestowana** (przez bariery architektoniczne i inne oznaczniki np. symboliczne),
2. **nadzór** (to, co ludzie widzą np. przez okna),
3. **wyobrażenie** (zawarte w architekturze sygnały obecności lub nieobecności śladów wandalizmu lub zadbania),
4. **milieu** (tło – ślady częstej obecności większej liczby osób)

(za: A. Bańka „Społeczna psychologia środowiskowa”)

Teoria Newmana pomimo krytyki znajduje wciąż szerokie zastosowanie w środowiskowej praktyce przeciwdziałania przestępczości (konceptcja przestrzeni bronionej stała się załącznikiem później rozwiniętym w innych podejściach np. CPTED).

typy terytoriów a możliwość ich kontroli

- **terytorium prywatne**, np. dom, biuro (spozstrzegane przez użytkownika i przez inne osoby jako należące do niego na stałe) > rozległa personalizacja > całkowita kontrola właściciela nad terytorium
- **terytorium wtórne**, np. klasa (nieposiadane na własność; użytkownik postrzegany przez innych jako jeden z wielu mających do niego prawo) > personalizacja do pewnego stopnia, w czasie prawowitego użytkowania
- **terytorium publiczne**, np. plaża (nieposiadane na własność, bardzo trudno uzyskać nad nim kontrole) > niekiedy personalizacja czasowa > niewielkie prawdopodobieństwo obrony

terytorializm (wzmacnianie terytorialne poprzez znakowanie przestrzeni)
niwelowanie penetracji środowiska przez osoby obce

Terytorium zagrożone przestępczością i wandalizmem – **mini-terytorium**, co do którego potencjalny przestępca ma określone intencje oraz wyobrażenia

przeźrzeń bezpieczna

Redukowanie sposobności poprzez (za)bezpieczanie przestrzeni:

- 'przeźrzeń broniona' (O.Newman)
- terytorializm (wzmacnianie terytorialne poprzez znakowanie przestrzeni)
- niwelowanie penetracji środowiska przez osoby obce

Podjęcia zmierzające do redukcji sposobności wystąpienia przestępstwa

są krytykowane z dwóch powodów:

1. podkreślanie znaczenia bezpieczeństwa i ochrony skutkuje „wysocą obroną urbanistyką”, co przybiera niekiedy iście ‘sadyistyczną’ formę, kiedy patrzymy na ulice z zaopatrzonymi w ostrza pojemniki na śmieci czy ławki projektowane w taki sposób by uniemożliwić bezdomnym spanie na nich, a ostatecznie usuwanie ich z otoczenia, gdy nawet przesiadywanie na nich przez niechciane osoby staje się źle widziane
2. ograniczanie okazji dla przestępstwa w jednym miejscu może w prosty sposób prowadzić jedynie do **zmiany miejsca ich występowania** (inna rozkład przestrzenny tej samej ilości przestępstw).

Przemieszczenie się może przyjąć następujące formy:

- w sensie geograficznym (z miejsca na miejsce),
- czasowym (w innych przedziałach czasowych),
- celowym (inne dobra/osoby stają się przedmiotem),
- taktycznym (zmiana metody),
- odnoszącym się do rodzaju przestępstwa (pojawia się inny typ przestępstwa)

przestępstwo jako
zachowanie
społeczne

> przestępstwa:
przestrzenne
uwarunkowania
występowania
zjawisk

działania przestępcze – strategia (metodologia!)

- przygotowanie przestępstwa (w tym obserwacja) – sprzyja temu możliwość pozostania anonimowym, miejsca w których można długo pozostawać będąc anonimowym
- możliwość ukrycia się – sprzyjają temu wszelkie przerwy w ciągłości struktur zabudowy, zakamarki, itp.
- ucieczka – ważny element analizowania szans powodzenia działań przestępczych przed ich podjęciem i ich tła przestrzennego (kontekstu sytuacyjnego) – sprzyja temu duża liczba możliwych dróg opuszczenia danego miejsca, labiryntowy układ struktur przestrzennych

percepcja przestrzeni 13

percepcja przestrzeni bezpiecznej - cd

Katedra Projektowania Środowiskowego
dr Anna Awtuch

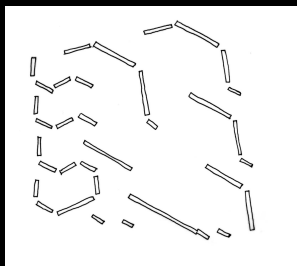

Czy przestrzeń wewnątrz osiedli mieszkaniowych, której nie można oznakować, „objąć w posiadanie” w pełnym tego słowa znaczeniu, może być bezpieczna?

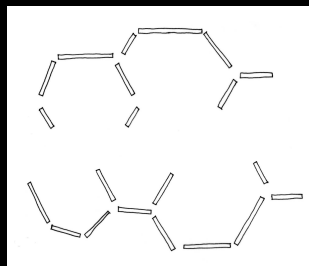
analiza osiedli (studium przypadku) - architektura: typowe elementy

kompozycja układu

osiedle A

osiedle B

identyfikacja przestrzeni przez mieszkańców

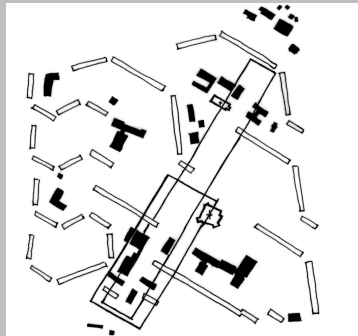
osiedle A

zakres obszaru – 75%
Istnienie centrum – 98%
dobra budowa – 66%
odnajdywanie drogi – 67%

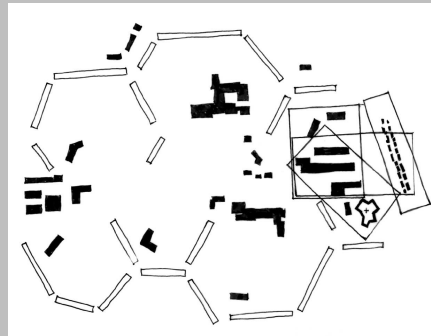
osiedle B

zakres obszaru – 55%
Istnienie centrum – 88%
dobra budowa – 43%
odnajdywanie drogi – 42%

rozkład usług a percepcja obszaru centrum

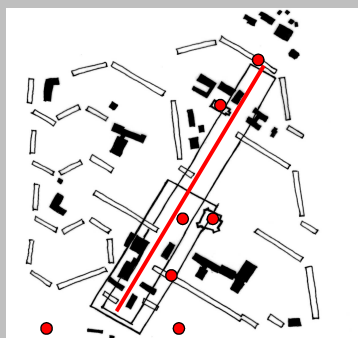

osiedle A

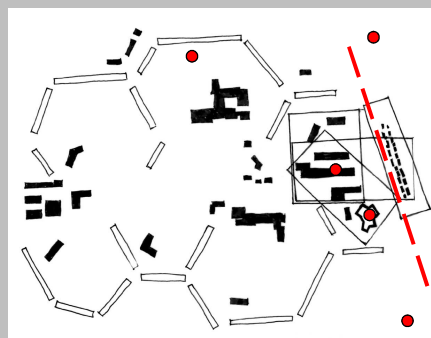

osiedle B

lokalizacja elementów ułatwiających orientację

osiedle A

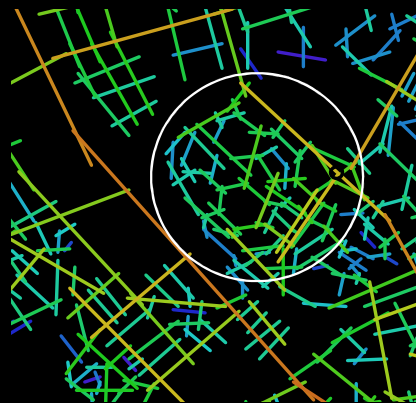

osiedle B

konfiguracja przestrzeni

A – rdzeń integracji

B – brak rdzenia integracji

przestrzeń –
bezpieczne środowisko codzienne

struktura przestrzeni a wzory poruszania się

przebywanie w przestrzeni wewnątrzsiedlowej

A

obrzeża: 0,9 -1,5 os/min
 wnętrze: 7-10 os/min
 centrum: 9-15 os/min
 generowanie kontaktów

przebywanie w bezpośrednim sąsiedztwie bloków

B

obrzeża: ok. 2,5 os/min
 wnętrze: 0,6 - 0,9 os/min
 centrum: 4-10 os/min
 wrażenie opustoszenia

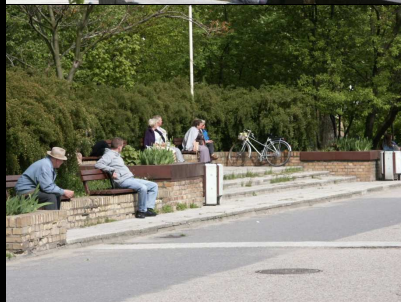
A

generowania kontaktów

B

opustoszenie

A

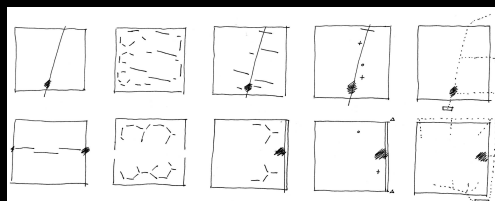
B

osiedle A

- **spójna przestrzeń**: kompozycja, konfiguracja, wzory poruszania się
- *rdzeń integracji*
- wysoki poziom parametru integracji;
- intensywność ruchu wewnątrz osiedla
- przestrzeń publiczna użytkowana przez mieszkańców
- przestrzeń jako „mechanizm do generowania kontaktów”

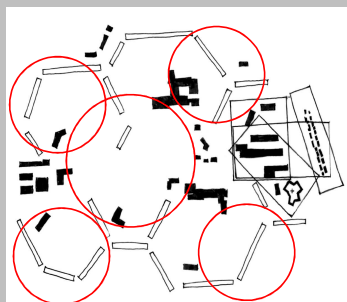
osiedle B

- **niespójność wewnętrzna**: wzory ruchu nie mają odniesienia do układu kompozycji – rozproszenie ruchu
- niski poziom parametru integracji
- ruch na obrzeżach, wewnątrz osiedla zanika
- mieszkańcy użytkują przestrzeń w bezpośrednim sąsiedztwie bloków
- struktura przestrzeni sprzyja dezintegracji

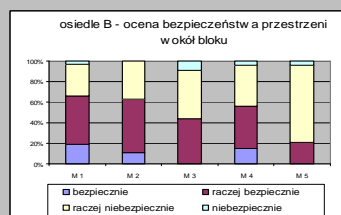
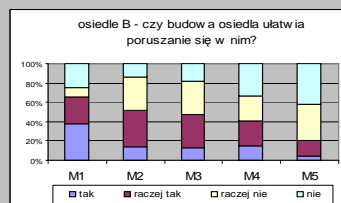

budowa a ocena bezpieczeństwa

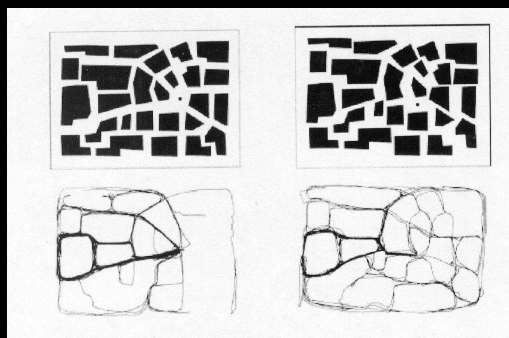
W trudnym poznawczo środowisku po zmroku mieszkańcy wybierają trasy, gdzie chodzą inni ludzie

B

rozumiałość przestrzeni

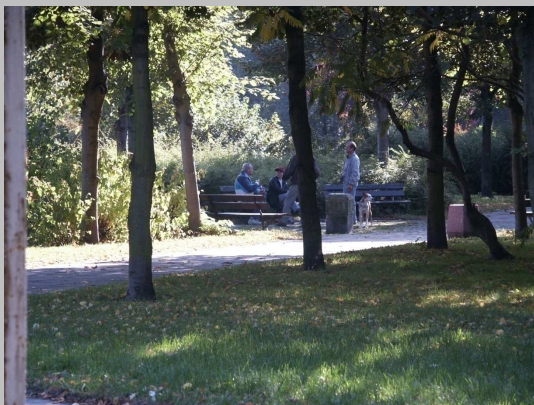
rozumiała przestrzeń

nierozumiała przestrzeń

Eksperyment z wirtualną przestrzenią
wg R. Conroy-Dalton

- koncepcja '**czytelności**' ('legibility' - K.Lynch) – postrzeganie obrazu
- koncepcja '**rozumiałości**' ('intelligibility' - B.Hillier) – odwołanie do poznania/rozumienia – związki między ruchem i polem widzenia

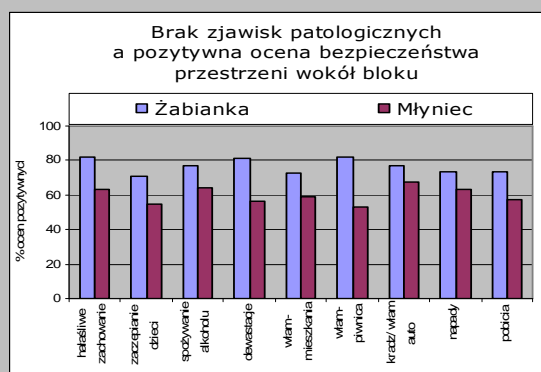
zjawiska patologiczne w przestrzeni

osiedle B

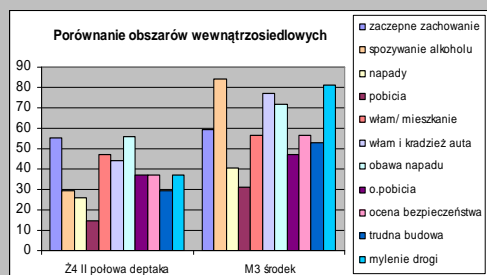
- obawa napadu (59%)
- obawa pobicia (40%)
- wzrost liczby przypadków spożywania alkoholu w miejscach publicznych
- wzrost ilości włamań do sklepów w centrum

percepcja zjawisk w przestrzeni

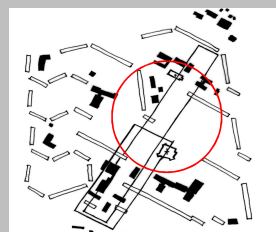

Ukształtowanie struktury przestrzennej oddziałuje na odbiór zjawisk w przestrzeni: w **trudnym poznawczo środowisku** podobne zjawiska są odbierane jako mniej bezpieczne aniżeli w przestrzeni zrozumiałej.

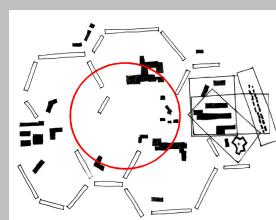
wnętrze osiedla: skala zjawisk przestrzennych

A

B

Przestrzeń bezpieczna to przestrzeń integrująca

warunki brzegowe bezpiecznej przestrzeni :

- **orientacja** w przestrzeni i możliwość identyfikowania sytuacji
- **pole widzenia**
- odpowiedni poziom **intensywności ruchu** (różnicowane wzory poruszania się)
- **współprzebywanie** użytkowników przestrzeni – (różnorodność i intensywność użytkowania)
- „**znakowanie**” – oznaki własności i nadzoru - wyznaczanie terytoriów

strategie planistyczne i zmniejszenie przestępczości

dokument CEN (2002)

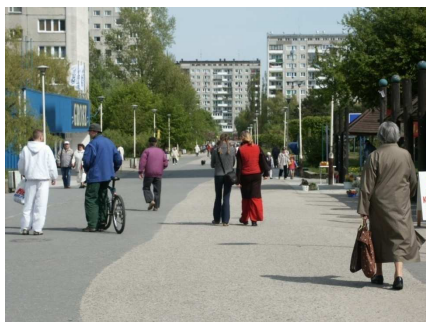
Committee for European Standardisation. Prevention of Crime – Urban Planning and Design, część 2 dotycząca zagadnienia:

'Projektowanie urbanistyczne i zmniejszenie przestępczości'

Wymienione w dokumencie strategie planistyczne włączają:

- poszanowanie istniejącej **struktury społecznej i przestrzennej**,
- tworzenie **ożywienia** (mieszanie funkcji i atrakcyjnego układu ulic),
- społeczna **różnorodność** (mieszanie grup społeczno-ekonomicznych, unikanie izolacji i segregacji),
- odpowiednia **intensywność urbanistyczna** (tworzenie poczucia przynależności, dzielnicowości, unikanie nieużywanym, opuszczonym działek)

problem tworzenia ożywienia i różnorodności

przemieszczanie się - codzienny ruch

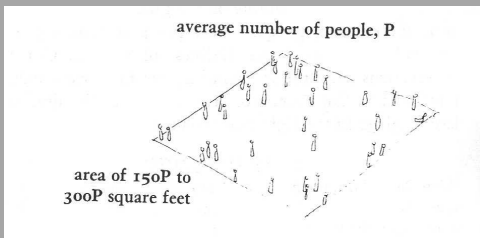

procesja (ceremonia) – niecodzienne

ożywiony plac
(Ch. Alexander)

< 14 m² /os - ożywienie
> 46 m²/os – opustoszenie
wskazane: 14 – 28 m²/os

Ch. Alexander „Pattern Language”

ożywione ulice:
W. H. Whyte – 20 osób/min/m
J. Gehl – 10 osób/min/m

umocowanie miejsca

choreografia miejsca – cotygodniowy rynek

performance: Radioballett (radio-art group Ligna)
stacja kolejowa, Lipsk

wydarzenia - obecność ludzi w przestrzeni

Fot. Spencer Tunick

Boże Ciało - procesja

dokument CEN (2002) :

Committee for European Standardisation. Prevention of Crime – Urban Planning and Design,
część 2 dotycząca zagadnienia:

'Projektowanie urbanistyczne i zmniejszenie przestępczości'

„do istotnych projektowych strategii zalicza się:

- **widoczność** (ogład, wgląd pomiędzy przestrzeniami, oświetlenie),
- **dostępność** (orientacja, przestrzeń dla ruchu, alternatywne drogi, ograniczony dostęp dla nieupoważnionych osób),
- **terytorialność** (skala człowieka, wyraźne strefowanie przestrzeni prywatnej i publicznych, przegrody/wydzienienia),
- **atrakcyjność** (kolor, materiał,...),
- odporność na zniszczenie/ **trwałość** (drzwi, wyposażenie ulicy)"

CPTED

przykładem podejścia do zagadnienia prewencji jest amerykański program
[Prewencja przestępczości przez projektowanie środowiska](#)
(Crime prevention through environmental design – CPTED).

Uczestniczą w nim takie organizacje, jak:

- International Society of Crime Prevention Practicioners,
- National Crime Prevention Institute,
- National Institute of Justice,
- American Institute of Architects Research Division,
- American Association of Retired Persons Criminal Justice Services

Zasadniczym celem CPTED jest projektowanie takiego środowiska oraz efektywnego wykorzystania istniejących obiektów, które pozwoli na redukcję lęku przed zostaniem ofiarą oraz redukcję przestępczości. > program CPTED istotnie redukuje poziom przestępczości, w niektórych społecznościach nawet o 40%.

WYTYCZNE CPTED

Zmniejszenie poziomu przestępczości oraz lęku przed zagrożeniem przestępczością przebiega poprzez:

- wspieranie kontaktów między mieszkańcami, zwiększanie ich czujności oraz wspieranie działań służących kontroli sąsiedztwa > [terytorialność](#)
- maksymalizację zdolności zlokalizowania podejrzanych osób lub działań > [punkty obserwacyjne](#);
- wspieranie przemyślanych sposobów wykorzystania przestrzeni przez mieszkańców > [wspieranie aktywności](#)
- identyfikację właścicieli przestrzeni prywatnych oraz publicznych i realne lub symboliczne odgraniczenie tych przestrzeni > [hierarchia przestrzeni](#);
- wykorzystanie barier, zabezpieczeń oraz innych materiałów ograniczających swobodę dostępu > [kontrola „wejścia” na teren sąsiedztwa](#);
- minimalizowanie możliwości powstawania konfliktów poprzez projektowanie odpowiedniej lokalizacji grup użytkowników > [środowisko](#);
- dbałość o czystość środowiska, budynków oraz obszarów > [wyobrażenie / konserwacja](#).

Przykłady zaleceń i działań podejmowanych w ramach CPTED w odniesieniu do **sąsiedztwa (osiedla)**, obejmują:

- a) minimalizację liczby wejść oraz wyjść z budynku;
- b) projektowanie dróg rozładujących korki;
- c) maksymalizowanie **możliwości wzrokowej kontroli otoczenia przez mieszkańców**;
- d) **wspieranie wykorzystania przestrzeni publicznej** przez mieszkańców;
- e) zapewnienie odpowiedniego oświetlenia ulic, parków, ścieżek oraz alejek;
- f) zachęcanie mieszkańców do wzajemnej obserwacji.

Przykłady zaleceń i działań podejmowanych w ramach CPTED w odniesieniu do **domów**, obejmują:

- a) wyraźne **wyróżnienie własności prywatnej** (np. podwórko, podjazd) od przestrzeni publicznej (ulic, chodników) za pomocą krzewów, różnokolorowych kostek brukowych, zróżnicowanej gradacji materiału;
- b) zapewnienie **rozległej perspektywy na obszar otaczający dom**;
- c) zapewnienie domownikom **wzrokowej dostępności obszaru wejścia**;
- d) unikanie takich krajobrazów, które mogą ułatwiać sprawcom ukrycie się (kryjówki, ograniczenia perspektywy);
- e) instalowanie specjalnego, silnego oświetlenia;
- f) antywłamaniowe zabezpieczenie drzwi wejściowych.

Przykłady zaleceń i działań podejmowanych w ramach CPTED w odniesieniu do **budynków wielorodzinnych** obejmują:

- a) stworzenie **wspólnej przestrzeni**, która wspierałaby interakcje między mieszkańcami;
- b) **minimalizowanie ilości mieszkań przypadających na jedno wejście**;
- c) instalację domofonów,
- d) właściwe oświetlenie wspólnego wejścia;
- e) wyposażenie drzwi wejściowych w blokadę klamki (otwieranie od wewnątrz) oraz wizjer;
- f) zapewnienie **łatwego do obserwacji terenu zabaw** dziecięcych;
- g) zapewnienie **okien sprzyjających obserwacji** w pomieszczeniu pralni.

Zalecenia i działania podejmowane w ramach CPTED w odniesieniu do **przestrzeni powszechnie dostępnej** obejmują:

- a) **zachęcanie** do jak największego **wykorzystywania przestrzeni** przez prawowitych użytkowników;
- b) unikanie lokalizacji miejsc nieoświetlonych i obszarów służących ukryciu się w pobliżu węzłów aktywności (*activity nodes*);
- c) **zapewnienie** odpowiedniego oświetlenia;
- d) unikanie miejsc służących schronieniu włóczęgów, osób walęsających się.